

PORTRETI TREH ČLANOV IZ RODBINE ENIJCEV V ŠEMPETRU V SAVINJSKI DOLINI

Jos. Klemenc, Ljubljana

Naš članek je po svoji vsebini arheološki, obravnava pa tudi nekatere elemente antične umetnostne zgodovine. Poklanjam ga svojemu starejšemu prijatelju prof. dr. Fr. Steletu ob njegovi sedemdesetletnici, predvsem kot predstojniku umetnostno zgodovinske katedre na ljubljanski univerzi. Pod njegovim očetovskim in strokovnim vodstvom so zrasle novejšje generacije slovenskih umetnostnih zgodovinarjev, ki sledijo v delu vzoru svojega mojstra in učitelja.

Pri izkopavanju rimskega grobišča v Šempetru v Savinjski dolini smo meseca septembra leta 1952 naleteli na vzhodni strani temelja druge grobne edikule na velik nagrobni spomenik (Inv. štr. 254, sl. 1). Ta veliki marmornati blok je ležal z reliefom obrnjen navzgor v kvadratu A-1 v globočini 3,05—4,40 m.¹ Ležal je precej postrani. Zaradi tega je njegov gornji rob najbolj izlizan in poškodovan. Spomenik je iz pohorskega marmora, visok je 1,80 m, širok 1,22 m, a njegova povprečna debelost znaša 27 cm. Proti dnu postaja zaradi stabilnosti nekoliko debelejši; njegova debelost znaša tukaj 35 cm.

Sprednja stran spomenika je razdeljena z 9 cm širokim profiliranim pasom na dve polovici. V gornji večji polovici sta en face portreta, ki segata nekoliko pod pas in predstavljata zakonski par, moža in ženo. En face je tudi lik mlajše ženske osebe v profiliranem okviru, ki je sredi dónjega polja. To je njihova hčerka. Desno in levo od srednjega okvira s sedlastim vrhom pa stojita v okvirih s polkrožnim vrhom dva genija smrti (sl. 21).

Spomenik obdaja profiliran okvir. Širina vodoravnega gornjega roba okvira znaša 15 cm. Od tega je zunanji vodoravni rob širok 5 cm, rob izpod njega v obliki zoboreza je širok 3 cm, spodnji rob zopet 5 cm. Desna in leva stran tega roba je precej poškodovana, a tudi v sredini ga precej manjka. Tukaj so bile vdolbine za železne spojke, s katerimi so vezali posamezne kose med seboj. Ves gornji rob je zaradi delovanja vode precej izlizan.

Višina gornje polovice znaša 94 cm in je močno vdolbljena. Leva figura predstavlja močno širokoplečato ženo 45 let. S trupom je obrnjena naprej, samo glava je za spoznanje obrnjena proti možu. Na glavi ima frizuro, ki sega do vidnih ušes. Lasje tvorijo dvojce močnih pramenov,

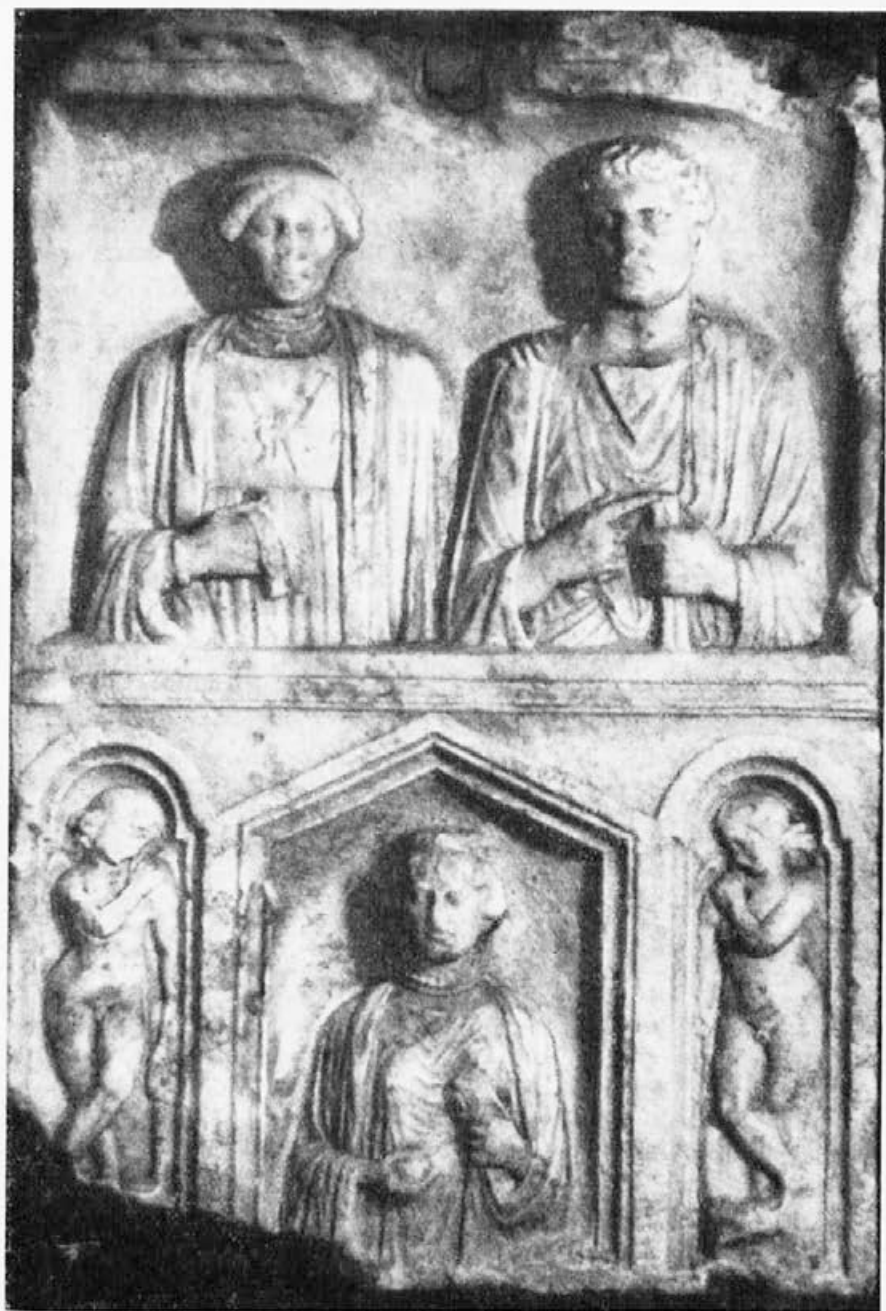
neke vrste diadem. Pokrita je s tipično keltskim pokrivalom.² Čelo je visoko, lepo oblikovano ali ga večinoma pokrivajo lasje. Pravilen nos je deloma poškodovan, njene lične kosti so zelo močne. Ustnice so razmeroma tanke in močno stisnjene skupaj, v kotih nekoliko zarezane navzdol. Brada s malim podbradkom je precej poškodovana in pomaknjena naprej ter razodeva energično ženo. Očesne votline z izdolbeno pupilo so anatomsko dobro izdelane. Okrog lepo modeliranega vratu nosi dvoje ovratnic. Gornjo sestavlja niz precej debelih biserov, dolnja je pa verjetno kovinasta; na njej visi navzdol obrnjena lunula.

Žena nosi keltsko gornjo obleko iz nekoliko težjega blaga, ki pada izpod pasu v vertikalnih gubah navzdol. Ta del obleke je navadno precej visoko prepasan z ozkim okrašenim pasom. Navadno so rokavi pri takih oblekah dolgi. Vratni izrezi so pa zelo majhni in okrogli. Kot okras nosi v višini vratu dve ločni provincialni fibuli,³ a v sredini prsi veliko ploščato fibulo, ki ji zaradi izlizanosti ne moremo določiti točnejše oblike. Ta del oblačila pod vratom je ravno zaradi fibul trikotno nagubam; gube vise navzdol do omenjene vodoravno ležeče fibule, ki jih tukaj spenja. Pod to obleko so nosile keltske žene še drugo obleko, bodisi da je to bilo samo spodnje krilo ali pa krilo z modrcem. Na mnogih spomenikih vidimo njegov spodnji rob 15—20 cm izpod roba gornje obleke.⁴ Tega oblačila na našem reliefu ne vidimo, ker segajo figure samo nekoliko pod pas.

Poleg te obleke so nosile keltske žene okrog ramena ogrnjen neke vrste plašč iz velikega štirioglatega kosa sukna. Bil je tako velik, da je lahko pokrival celo telo. Tudi ta plašč je bil včasih spredaj spet s ploščato fibulo.⁵ Žena na spomeniku nosi preko ramen neke vrste plašč, ki pada v vertikalnih gubah navzdol, deloma je celo ovit okrog njene desne podlahtnice. Na desni roki ima precej debelo, kovinasto zapestnico.⁶ V tej roki drži skupaj zviti neke vrste prt. Pravzaprav je cela ženska ogrnjena s tem plaščem, le desna roka se vidi izpod njega. Prvotno je leva roka visela pod plaščem navzdol in se ni videla. Šele kasneje se je klesar spomnil in je žena položila levico možu na desno rame. Tako je dobila cela kompozicija nekoliko več življenja. Ženska figura je visoka 71 cm.

Desno od žene stoječa moška figura je upodobljena en face, samo glavo ima obrnjeno nekoliko k na desni stoječi ženi. Čelo ima precej visoko, glavo mu pokrivajo bujni kodrasti lasje. Zadaj segajo lasje samo do ušes, ki jih dobro vidimo. V izrazitih živih očeh so pupile izdobljene. Nos je odbit. Pod nosom ima močno razvite brke, ki pa v svoji dolžini ne segajo čez ustnice. Srednji del brkov pod nosom je odbit. Ustnice so stisnjene in njihovi koti podaljšani navzdol. Energična brada je poškodovana. Ves obraz je obraščen s kratkimi kodrastimi kocinami. Tako brado so pričeli po cesarjevem zgledu nositi za vladanja cesarja Hadrijana (117—138 po Kr.). Vrat je močno razvit, mišičast in se vidi spredaj celo jamica v pričetku vratu. Po splošnem izgledu sodeč je mož za deset let mlajši od žene.

Oblečen je v tuniko z dolgimi rokavi. Na prsih mu vise gube v ostrem kotu navzdol. Čez obe rameni ima ogrnjen volnen plašč, ki mu ovija

Sl. 21. Relief s portreti treh članov iz rodbine Enijcev

o boje rok tako, da so zapestja in prsti prosti. V levici drži pergamentni zvitek, verjetno dokument svojega državljanstva. Z desnim kazalcem pa kaže nanj in se ga celo dotika. Višina te figure je 72 cm, največja širina 53 cm.

Pri ogledu obeh opisanih figur pridemo do rezultata, da je domača keltska nošnja mnogo boljše in čisto ohranjena pri ženah kakor pri moških. Ti so postali navadno dobri Rimljani, dobili so razne javne službe in tudi rimsko državljanstvo, na katero so bili posebno ponosni. Na vsak način so bili zaradi svojega javnega položaja mnogo bolj pod rimskim vplivom kakor njihove žene. Figuri sta precej plastični, saj je najnižja točka njihovega ozadja 17 cm izpod površine zunanega okvira.

Višina spodnjega reliefnega polja, ki je posebno na spodnji strani precej poškodovano, znaša 71 cm. Reliefno polje je omejeno s trikrat profiliranim okvirom, ki je zgoraj 7,5 cm, ob straneh pa 9 cm širok. V sredini je trikrat profiliran okvir s sedlastim vrhom; v njem je en face poprsje mlajše ženske osebe, visoke do pod bok. Spodnji del obraza je zelo podoben moškemu, očitvidno gre tukaj za hčerko gornjega zakonskega para. Glava te mladenke je deloma pokrita z gosto valovito frizuro, ki ji sega do sredine ušes. Drugi del las pa ima spleten v kite, ki leže kot neke vrste svitek na njenem temenu. Tako frizuro je nosila cesarica Faustina starejša, žena cesarja Antonina Pia, ki je umrla leta 140 po Kr. Lasje obroblyajo z valovito črto velik del visokega čela, kjer so celo obrvi plastično naznačene. Oči imajo vdolbeno pupilo, nos je majhen, male ustne pa še povečajo že itak melanholičen izraz finega, ovalnega lica. Njeno bolehavost dokazujejo oči brez življenja in dve izrazito bolestni potezi v obrazu, kakor tudi poševni globoki zarezi od obeh ustnih kotov poševno navzdol. Mala brada je nekoliko poškodovana. Ušesa štrlijo precej proč. Pred nami je mlada deklica, ki je bolehalo na tuberkulozi in je tudi bržčas za njo umrla.

Na vratu nosi dekletce dve ovratnici. Gornja je iz niza biserov, spodnja je pa kovinasta. Oblečena je v spodnjo tanjšo obleko, hiton iz platna z daljšimi rokavi. Zgornja sega do 2 cm pod vrat in pada v sredini v poševnih, deloma v valovitih gubah navzdol. Te gube so ob straneh vertikalne. Grudi so lahko označene. Čez obe rameni ji visi težji volneni plašč. V levi roki drži en konec tega plašča, z desnico pa stiska običajni predmet, malo jabolko.

Na levi strani okvira s sedlastim vrhom imamo manjšo, dvakrat profilirano zgradbo s polkrožnim svodom. V njej stoji popolnoma gola, mladeniška figura, ki gleda k sredini, verjetno na mlado dekletce. Na glavi ima gladko počesane lase, spodaj zvezano frizuro, ki se kodrasto konča. Za desnim ramenom je videti del kril, ki jih je navadno nosil genij smrti, Thanatos. Desno roko drži v komolcu upognjeno navzgor proti obrazu. Leva roka mu pa visi ob telesu iztegnjena navzdol. Vendar je med njo in telesom še dovolj prostora za navzdol obrnjeno ugašajočo baklo. V srednji tretjini je bakla zakrita z vencem, ki ga drži genij v svoji iztegnjeni levici. Genij stoji na desni nogi in ima levo nogo prekrižano čez desno. Desni bok ima precej ven pomaknjen.

Slično kakor levi genij smrti izgleda tudi desni v dvakrat profilirani edikuli s polkrožnim svodom. Edina razlika je v tem, da ima zaradi simetrije desni genij desno nogo prekrizano čez levo in da ob ugašujoči plamenici, ki je videti cela, ni mrtvaškega venca.

Spodaj je plošča odbita v največji dolžini ca 60 cm in v največji višini na levi strani 19 cm. Tudi na spodnji strani so še ohranjeni ostanki trikrat profiliranega okvira.

Geniji smrti so precej pogosti na nagrobnih spomenikih v Šempetru. Saj jih imamo vklesane v slični pozi na sprednji strani prvega (večjega) baldahina. Tema dvema sta na las slična zopet dva smrtna genija na nagrobniku, ki so ga lani izkopali v Celju. Gotovo so vsi delo ene in iste delavnice v Celeji. Zelo dobro je genij ohranjen tudi na sarkofagu iz Ptuja.⁷

Reliefni portret žene predstavlja ženo s posebnostmi keltske narodne noše. Kakor sem že omenil, je za njo posebno značilno pokrivalo, neke vrste kapa. To pokrivalo, kakor tudi ostale posebnosti te noše najdemo na spomenikih v prostoru od Donave pa globoko v vzhodne alpske doline.⁸ Posebno veliko jih je iz Flaviae Solvae,⁹ današnje Lipnice. Tam je bilo zelo močno keltsko središče. Tudi na Koroškem so ti spomeniki zelo mnogoštevilni.¹⁰ Žene, oblečene v keltsko nošo, poznamo iz 2. stoletja iz Ptujске okolice. V Vurbergu so našli tak spomenik s portretom žene v okroglem medaljonu. Na glavi pa nosi tipično keltsko pokrivalo.¹¹

Na področju Ptuja so našli nagrobnik, kjer se omenja neka žena Marcia Crispina. V desnici drži jabolko, oblečena je v visoko prepasano keltsko obleko z velikimi fibulami. Na glavi ima kletsko pokrivalo. Njen mož je pa pravi Rimljan. Spomenik je iz konca 1. stoletja po Kr.¹²

V zagrebškem muzeju je nagrobnik, ki so ga našli v Osijeku. Tam je omenjena v napisu in izklesana v reliefu neka Ulpia Appiana s svojim možem. Oba sta oblečena v tipično keltsko obleko, kjer je obleka speta z ogromnimi provincialnimi fibulami.

V zagrebškem muzeju je tudi spomenik iz Lobora na Hrvatskem Zagorju, kjer je upodobljena žena-mati med svojima dvema sinovoma. Spodaj se dobro vidita oba dolnja robova kril, ki jih nosi prepasana. Na vsakem ramenu pa ima po eno ogromno fibulo z dvojno špiralo in polmesecem na loku. Tudi na glavi ima tipično keltsko kapo. Spada v drugo stoletje po Kr.¹⁴

Iz neposredne bližine Šempetra, iz Celja, nosi na nagrobniku žena Ulpia Mattua keltsko kapo. Ta spomenik datirajo v tretje stoletje.

Večina teh, v tekstu in opombah omenjenih spomenikov je iz drugega stoletja po Kr. To nam posebno dokazujejo tipi fibul in mnogi epigrafski podatki. Že samo na temelju tega primerjajočega materiala bi lahko datirali ta nagrobnik s posebnim pogledom na reliefni portret starejše žene v 2. stoletje. Za datacijo imamo pa še točnejše podatke.

Reliefni moški portret nam predstavlja močnega moža v dobi kakih 35 let. Značilna za njega je brada, ki ni taka, kakor so jo nosili filozofi, ampak je zelo kratka in pristrizena.¹⁵ Tako brado so nosili možje takrat, ko je sedel na cesarskem prestolu cesar Hadrijan (117–138). Zato lahko

upravičeno sodimo, da je mož, katerega portret vidimo na spomeniku, živel za vlade tega vladarja.

Že moški so radi posnemali v nošnji, bradi in frizuri vladajočega imperatorja. Še raje in v večji meri pa so posnemale rimske dame v Rimu in tudi v provincah nošo, frizuro itd. cesaric ali pa ženskih članov vladajoče cesarske rodbine. Zato nam še točneje določi čas tega spomenika relief mlade deklice v spodnji polovici nagrobnika. Za njeno glavo je posebno značilna frizura, ki je spredaj gladka, a se zadaj nadaljuje v kitah, ki so zvite v zvitek. Ta leži na temenu glave in je bil velikokrat okrašen z dragocenostmi, dragulji, biseri, majhnimi diademi itd. Tudi mlada deklica se je vrgla po modi, ki jo je takrat zastopala tedanja

Sl. 22. Grobni spomenik z imeni treh članov rodbine Enijcev

cesarica Anna Galeria Faustina, žena cesarja Antonina Pia. Dekletce nosi isto frizuro kakor ta cesarica, ki je umrla leta 140 po Kr.¹⁶ Lahko je deklica živel še nekaj časa po cesaričini smrti, a na vsak način ne dolgo. Iz portretov očeta in hčerke lahko z gotovostjo zaključimo, da je oče živel v prvi polovici 2. stoletja, a najdalje za Hadrijana in Antonina Pia. Hčerka pa se je rodila v času cesarja Hadrijana in umrla kmalu po po smrti Starejše Faustine, t. j. po letu 140 po Kr. Iz tega časa bi bil torej tudi ta spomenik.

Gornje podatke nam potrjuje in izpopolnjuje napis (Inv. št. 257, sl. 22), ki smo ga izkopalni proti koncu leta 1952 v globini 380—405 cm.¹⁷ Ležal je skoraj vodoravno v kvadrantu B-1. Ta blok iz pohorskega marmora sestoji iz manjšega gornjega kvadra (182 × 121 × 28 cm) in nekoliko večjega dolnjega dela (207 × 165 × 21 cm). Obe stranski steni sta precej poškodovani in izlizani. Stranske stene gornjega kvadra so ornamentirane s hitečimi vodnimi pošastmi, spredaj pa je v tabuli ansati zanimiv napis. Pod napisom se spodnji del razširi za 25 cm. Ta del spomenika je spodaj močno profiliran. Profili so deloma izpolnjeni z ornamentom zoboreza in astragalom.

Že zaradi širine obeh spomenikov (št. 254 in 257), ki je pri obeh skoraj ista (122 in 121 cm), lahko upravičeno trdimo, da ta dva spomenika spadata skupaj in da tvorita del iste grobnice. Še bolj nas pa o tem prepriča vsebina napisa na spomeniku št. 257 (sl. 22).

V precej poškodovani tabuli ansati je v treh vrstah naslednji napis:

Q(uintus) · Ennius Liberalis et Ennia
Oppidana fec(it) · sibi et Kalendinae f(iliae) an(norum) XVII
et Vitullo fil(io) · an(norum) XXX

Iz tega napisa izvemo, da je Kvint Enij Liberalis s svojo ženo Enijo Opidano postavil spomenik sebi in svoji hčerki Kalendini, ki je bila stara 17 let, ko je umrla. Naknadno je omenjen še sin Vitul, ki je bil star 30 let, ko je umrl.

Prve tri v napisu omenjene osebe bi ustrezale trem figuram na reliefni plošči št. 254. Že iz velikosti črk se vidi, da je nagrobni napis Vitulu vklesan kasneje, ko je bil relief s portreti že postavljen. Iz napisa samega izvemo tudi za imena vseh treh članov upodobljene rodbine. Za hčerko Kalendino pa zvedemo celo to, da je bila stara 17 let, ko je umrla. To nam dokazuje tudi njena mladostna figura na reliefu.

Pomanjkanje kratic D(is) M(anibus) na tem spomeniku bi nam govorilo, da spada spomenik kronološko še v prvo stoletje. Če primerjamo obliko črk na Enijevem nagrobniku s črkami, ki so vklesane na spomeniku C. Vindonija Succesa,¹⁸ ki je iz Neronovega časa, vidimo, da je Enijev spomenik nastal kasneje kakor Vindonijev. Če ga pa primerjamo z delom napisa na spomeniku št. 135, kjer je omenjen Spectatius Avitus,¹⁹ ki je kronološko zadnji napis iz Šempetra, tedaj vidimo, da je nastal Enijev napis že davno pred njim. Vse kaže, da je spomenik Enijev že stal okrog leta 140 po Kr.

Na nagrobnem napisu Enijev nimamo nobenih imen, ki bi nam dala slutiti, da teče po njihovih žilah tudi keltska kri. Sele portret žene Enije Opidane, ki je upodobljena v keltski noši in s keltskim nakitom (tudi hčerka Kalendina nosi še keltski, verjetno rodbinski nakit), nam dokazuje, kako močan je bil keltski etnični element pri nas v prvi polovici drugega stoletja. Na vsak način je ta žena keltskega rodu, ker se Rimljanke ne bi dala nikdar tako portretirati. Vendar je na tem spomeniku keltski element zelo diskretno manifestiran.

Na nagrobnem spomeniku iz prvega stoletja najdemo vklesano keltsko ime Vindonija Succesa, čeprav je njegova žena tipična Rimljanke. Iz konca šempetrskega grobišča, t. j. iz časa okrog 200 po Kr., je spomenik št. 254, kjer je upodobljena v reliefu tipična keltska pogrebna sedmina.²⁰ Na tem napisu je omenjena žena Cerva,²¹ ki je verjetno tudi keltskega rodu.

Iz teh primerov vidimo na nagrobnikih iz časa rimske okupacije imena domačih, keltskih velmož. Ta samozavest kasneje pada. Konec 1. in v prvi polovici 2. stoletja se pokaže keltski etnični element najbolj pri ženah, in sicer v noši in nakitu. Kasneje, proti koncu 2. stoletja, se pa na nagrobnikih zopet pojavijo precej močno keltska imena in so upodobljeni celo njihovi pogrebni običaji.

Nagrobnik Enijev nam v svoji izdelavi dokazuje, da so ti bili zelo bogati, pa tudi, da je bila rimska provincialna umetnost v naših krajih takrat na zavidljivi višini.

¹ To je približno 1,55—2,90 m pod sedanjo površino. Naša idealna ravnina, od katere smo merili vse globinske točke, je ležala 1,50 nad sedanjo površino, zato je potrebno od vsake navedene globine odšteti 1,50 m.

² Na lase nad čelom je žena položila večkrat skupaj zganjeno tkanino tako, da sta bila kraja na koncu zvezana skupaj. Ker so pa konci bili navadno predolgi, so jih potisnili pod sprednji del rute nad čelom. Primerjaj Viktor Geramb, *Die norisch-pannonische Tracht*. Graz 1933, str. 196 sqq., sl. 57, 83, 104 in 105.

³ Kolikor je mogoče videti, pripadata fibuli tipu, ki je bil v 1. in 2. stoletju zelo razširjen pri nas. Primerjaj Kovring II., *Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien*, str. 117, Tab. V, sl. 47.

⁴ Za keltsko žensko nošo je značilno dvoje kril, ki jih lahko ugotovimo pod vratom. Se večkrat so pa robovi teh kril videti spodaj (Margarethe Lang, *Die panonische Frauentracht*, *Öst. Jahreshefte XIX—XX*, 1919, Bbt., str. 209).

⁵ Geramb V., o. c., str. 129, sl. 57, 65, 71, 83, 84 itd.

⁶ Različne ovratnice (torques), težke zapestnice (armilla) in mnoge velike fibule so tipičen nakit keltske žene.

⁷ Hoffiller-Saria, *Antike Inschriften aus Jugoslawien*, Heft 1, *Noricum und Pannonia Superior*. Zagreb 1958, št. 407.

⁸ Geramb V., o. c., str. 166, sl. 83, CIL III, št. 5429; Schober A., *Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien*, Wien 1925, str. 95, št. 203, sl. 105. Ta spomenik so našli južno od Gradca. Iz kraja Mondsee je spomenik žene s keltskim pokrivalom (CIL III, 5627. A. Schober, o. c., str. 80, št. 174, sl. 87). Keltsko pokrivalo nosi tudi Jucunda na steli z Dunaja (CIL III, 4585, 11.507, Schober, o. c., str. 84, št. 183, sl. 92). Seveda sem navedel iz velike množine takih spomenikov samo nekatere.

⁹ Od mnogoštevilnih spomenikov iz Flaviae Solvae, kjer so upodobljene osebe v keltski noši, naj omenim samo nekatere: E. Diez, *Die römischen Steindenkmäler auf Schloss Seggau bei Leibnitz* 1949, Tab. II, 3, št. 3, tab. IV, 7, tab. VI, 29, tab. X, 17, št. 39. Geramb V., o. c., str. 132, sl. 57. Schober, o. c., str. 149, št. 338, sl. 171. CIL III, 5701, Schober, o. c., str. 108, št. 235, sl. 122. CIL III, 4149. Schober, o. c., str. 107, št. 234, sl. 121. Tudi na dveh spomenikih (Schober A., *Die Römerzeit in Österreich*, Wien 1955, str. 129 in 154, sl. 55 in 56) so osebe upodobljene v keltskih oblekah. B. Saria navaja nekatere spomenike z značilno keltsko nošo (B. Saria, *Der römische Grabstein von Neumarkt in Tauchental*, *Burgenländische Heimatblätter*, Heft 4, 15. Jahrgang, 1951, str. 224).

¹⁰ Fr. Jantsch, *Norische Trachtendarstellungen in Kärnten*. Carinthia I. 1934, str. 65 sqq., našteje na Koroškem 13 žena od 22, ki nosijo tipično keltsko pokrivalo.

¹¹ Abramić M., *Poetovio*, str. 26, sl. 2. Verjetno je ta žena iz 2. stoletja po Kr.

¹² CIL III, 4149, Schober A., *Die römischen Grabsteine*, str. 107, št. 234, sl. 121.

¹³ CIL III, 5285, Brunšmid J., *Kameni spomeniki Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu*, št. 362. Schober A., o. c., str. 118, št. 260, sl. 132. Spomenik je iz prve polovice 2. stoletja.

¹⁴ CIL III, 4114 = 10.888, Brunšmid J., o. c., št. 360. A. Schober, o. c., str. 71, št. 154, sl. 75.

¹⁵ Bernhart M., *Handbuch zur Münzkunde*, Halle 1926, Tafelband, tab. 8, sl. 9, 10, 11. Bernuolli, *Römische Ikonographie II*, 2, tob. XXXVI in XXXVII.

¹⁶ Bernhart M., o. c., tab. 9, sl. 10, 11.

¹⁷ Glej opombo št. 1.

¹⁸ Klemenc J., *Nekaj kronoloških podatkov rimskega pokopališča v Sempetru v Savinjski dolini*. *Arheološki vestnik V*, Ljubljana 1954, str. 289.

¹⁹ Klemenc J., o. c., str. 302.

²⁰ Pri nas so nagrobniki s tem prizorom precej redki. *AIJ*, št. 487 in 488.

²¹ Holder, *Alteltischer Sprachschatz I*, Spt. 996. CIL XII, št. 5686, 227.

DREI PORTRÄTS

DER FAMILIE DER ENNIER AUS ŠEMPETER IM SAVINJATALE

Im Spätherbste 1952 ist in Šempeter 1,55—2,90 m unter der Oberfläche eine grosse Marmorplatte mit drei Figuren in Relief ausgegraben worden.

Das Denkmal ist in zwei Hälften geteilt. In der oberen sind »en face« zwei Figuren bis unter die Hüften dargestellt. Die linke ist eine starke ca. 45 Jahre alte Frau, die sich mit dem Kopfe nach links zum Manne wendet. Ihre linke Hand legt sie auf seine rechte Schulter. Auf dem Kopfe trägt sie eine typische keltische Kopfbedeckung (Anm. 2), als Schmuck zwei grosse Halsbänder, drei provinzielle Fibeln und ein Armband (Anm. 5, 6). Die Kleidung besteht aus einem Doppelgewand und einem wollenen Mantel (Anm. 4, 5).

Links von der Frau ist das Porträt des Mannes in römischer Kleidung. In der l. Hand hält er eine Rolle, auf die er mit dem rechten Zeigefinger hinzeigt. Auf dem Gesichte sind Spuren eines Bartes, wie man ihn zur Zeit des Kaisers Hadrian trug. Auch hat er einen ziemlich starken Schnurbart. Der Mann sieht 10 Jahre jünger als die Frau aus.

In der unteren Hälfte der Marmorplatte ist in einem profilierten Rahmen mit Satteldach ein junges, kränkliches Mädchen in keltischer Tracht dargestellt. Rechts und links von dieser Figur steht je ein Todesgenius.

Die beiden weiblichen Figuren haben keltische Kleidung. Die ältere Frau trägt sogar eine typische keltische Haube, die von der Donau bis tief in die Alpentäler verbreitet war. Auch in Kärnten waren solche Kopfbedeckungen sehr häufig. Es werden einige Denkmäler mit Figuren in keltischer Tracht aus Flavia Solva, Poetovio, Celeia, Mursa u. s. w. angeführt (Anm. 8, 9, 10). Die meisten dieser Denkmäler kann man in das II. Jahrhundert einreihen.

Für diese Zeit spricht der kurze Bart, den der Mann nach Art des Kaisers Hadrian trägt (Bernoulli, Römische Ikonographie II, 2, Taf. XXXVI und XXXVII). Noch genauer kann man das junge Mädchen mit ihrer Haartracht in die Zeit der Kaiserin Faustina der Älteren einreihen. Nach diesen Feststellungen ist das Denkmal um das Jahr 140 n. Chr. zu datieren.

Ein paar Monate später fanden wir eine Marmorplatte (Inv. Nr. 254) mit der Inschrift, die uns die Reliefs erklärte. Die Inschrift besagt, dass der Vater Q. Ennius Liberalis und seine Frau Ennia Oppidana das Denkmal für sich und ihre 17-jährige Tochter aufstellten. Auch ihr Sohn Vitullo wird erwähnt. Aus der Inschrift erfahren wir auch die familiären Verhältnisse der drei Porträtierten und dass das Mädchen 17 Jahre alt war als es starb. Die epigraphischen Sonderheiten bezeugen, dass die Inschrift zeitlich in die erste Hälfte des 2. Jahrhunderts n. Chr. fällt. So wird damit die oben erwähnte Datierung um das Jahr 140 bestätigt.